

5. Profesionalna etika nastavnika koji se bave podučavanjem obrazovanja za demokratiju i ljudska prava: tri načela

Stupe li učenici u razred u kojem se uči o obrazovanju za demokratiju i ljudska prava s vlastitim mišljenjima, a iz njega svi izađu s nastavnikovim stajalištima, to obično ukazuje na problem. Nastavnici obrazovanja za demokratiju i ljudska prava moraju biti oprezni da ne nameću svojim učenicima određene stavove i vrijednosti s kojima se oni lično poistovjećuju. Škole su javne institucije, i roditelji, kao i društvo u cjelini, očekuju da nastavnici neće zloupotrijebiti svoju moć tako da indoktriniraju njihovu djecu.

Profesionalna etika nastavnika obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je iz tog razloga presudna za uspjeh, pa čak i za opravdanje obrazovanja za demokratiju i ljudska prava kao sastavnog dijela školskog plana i programa. Može se sažeti u sljedeća tri načela, čije je ishodište rasprava na tu tematiku u Njemačkoj tokom 1970-ih.²³

5.1 Načelo ne-indoktrinacije

Nastavnik ne smije ni na koji način pokušavati indoktrinirati svoje učenike da usvoje poželjne stavove, kao što je na primjer politička korektnost. Iz tog razloga nastavnik ne smije ušutkati učenika, niti ga „nadjačati” superiornim argumentiranjem. Učenici bi radije trebali slobodno prosuđivati, bez ometanja ili prepreka. Svaki pokušaj nastavnika da indoktrinira svoje učenike protivi se načelima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava i njegovom cilju da obrazuje građane koji su sposobni i spremni participirati u otvorenom društvu i slobodnoj, pluralističkoj demokratiji.

5.1.1 Praktične implikacije

Nastavnik bi zato trebao voditi rasprave u razredu u kojem se uči obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, ali ne u njima i učestvovati. S druge strane, upitaju li ga učenici za njegov stav o određenoj temi, savjetujemo da ga i izrazi. Učenici dobro znaju da nastavnik kao građanin posjeduje lično političko stajalište kao i svaki drugi, i poprilično često ih zanima da ga čuju. Nastavnik bi zatim trebao naglasiti da se ne izjašnjava u svojoj profesionalnoj ulozi, već kao građanin. I zaista, učenicima bi se moglo učiniti pomalo čudnim da je njihov nastavnik obrazovanja za demokratiju i ljudska prava u razrednim raspravama na neki način politički nepristrasan, dok se od njih očekuje da neprekidno iznose svoje stavove.

Nastavnika posvećenog podučavanju ljudskih prava može sigurno pogoditi ako neki učenik iznosi stavove koji naginju rasizmu, nacionalizmu ili bilo kojoj vrsti fundamentalizma. Svejedno bi se trebao suzdržati od nametanja tolerantnijih stavova superiornim argumentiranjem, već radije pokušati razumjeti iz kog je razloga mlada osoba usvojila takav smjer misli, te pronaći put da izazove učenika da razmišlja drugačije i na nekonvencionalne načine.

5.2 Načelo kontraverzne rasprave

Kakvo god da kontraverzno pitanje iz područja nauke ili politike postojalo, ono se kao takvo mora obraditi u razredima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Ovo je načelo usko povezano s načelom ne-indoktrinacije: izostavljaju li se drugačija stajališta i ignoriraju alternativne opcije, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava je na dobrom putu ka indoktrinaciji. Učionice obrazovanja za demokratiju i ljudska prava trebaju napraviti mjesta za kompleksnost, kontraverziju, pa čak i za kontradikcije. Na primjer, iako su ljudska prava univerzalna, individualna prava mogu zapravo jedno s drugim biti u sukobu.

U pluralističkom su društvu nesaglasnost, razlike u vrijednostima i suprotstavljeni interesi pravilo, a ne izuzetak, i iz tog se razloga učenici moraju naučiti nositi s kontraverzijom. U demokratiji su debate i rasprave medij za rješavanje problema i sukoba. Sporazum i određeni stepen saglasnosti kroz kompromis su rezultat pregovora. Prinudna harmonija bez otvorene rasprave jednostavno upućuje na ugnjetavanje.

5.2.1 Praktične implikacije

Slijedom toga, nastavnik obrazovanja za demokratiju i ljudska prava mora predstaviti barem dva stajališta o određenoj problematici. Važna je jednaka zastupljenost oba stajališta (na primjer, u dužini teksta).

²³ Vidi “Der Beutelsbacher Konsens” (Sporazum iz Beutelsbachera) (www.lpb-bw.de).

U plenarnim raspravama nastavnik treba pozdraviti različitost gledišta među učenicima. Ukoliko neki stav zastupa samo manjina – ili čak niti jedan učenik – nastavnik ga treba usvojiti u svrhu samog argumentiranja, jasno ističući da samo izvodi određenu ulogu, a ne da izražava vlastito mišljenje. Mora pritom paziti da prilagodi svoje umijeće argumentiranja onom učenika.

5.3 Osposobljavanje učenika u promovisanju vlastitih interesa

Učenici moraju biti u stanju analizirati političku situaciju i prepoznati svoje interese, te odabrati metode i sredstva pomoću kojih će na takvu situaciju uticati u korist svojih interesa. Taj cilj od učenika zahtijeva detaljno treniranje vještina i sposobnosti aktivnog djelovanja i participacije. Može se postići samo ako se poštuju i druga dva načela, ne-indoktrinacija i kontraverzna rasprava. Ovo načelo se ne smije pogrešno tumačiti kao podsticanje egoizma i zanemarivanja odgovornosti. Svaka zajednica se zasniva na tim vrijednostima, no poenta je da nastavnik ne obeshrabruje učenike u promovisanju vlastitih interesa suočavajući ih s potrebom da izvršavaju svoje dužnosti i odgovornosti.

5.3.1 Praktične implikacije

Škola je mikro-društvo gdje učenici uče kako participirati. To se može podsticati na mnogo načina, počevši u razredu, dopuštajući učenicima da biraju teme koje ih zanimaju te da učestvuju u planiranju nastavnih sati i primjenjuju naprednije pristupe kao što je demokratsko upravljanje školama (učenje kroz demokratiju i ljudska prava) i aktivno učestvovanje.

Iskustveno i problemsko učenje podstiču učenike u razvijanju umijeća nezavisnog prosuđivanja i donošenja odluka.